

DELIA-ANAMARIA RĂCHIȘAN¹, ROMÂNIA

Cuvinte cheie: hornar, potcoavă, trifoi cu patru foi, noroc, destin, semnificații.

Simboluri ale norocului – hornarul, potcoava, trifoiul cu patru foi

Rezumat

Lucrarea își propune să evidențieze impactul pe care îl au anumite simboluri ale norocului în spațiul cultural românesc și în alte spații culturale – hornarul, potcoava, trifoiul cu patru foi. Aceste simboluri pot fi analizate separat sau pot fi corelate cu măștișorul. Purtătorul, apelând la aceste simboluri, are certitudinea că se află sub tutela fastului. În diverse spații culturale se crede că simbolurile menționate anterior au rolul unui talisman, că atrag și emană o energie benefică.

Hornarul/Coșarul, preîntâmpinând primejdia, are acces la planul orizontal și vertical, devine un intermediar între microcosmos și macrocosmos. Coșarul stăpânește cu acribie stihia focului. Hornarul cunoaște tainele focului ambivalent – mistuitor sau purificator.

Potcoava poziționată în sus atrage norocul, în schimb potcoava poziționată în jos are menirea de a risipi norocul. Potcoava devine punct de conjuncție între fast și nefast, înspăimântându-l chiar și pe Necurat. Se crede că Ucigă-l Crucea, fiind nevoit să își potcovească o copită a apelat la un fierar. Suferind dureri cumplite, ori de câte ori vede aninată câte o potcoavă, nu se apropie de locul, de ființa respectivă.

Trifoiul cu trei foi devine un simbol al trinității, al Sfintei Treimi, emblema Sfântului Patrick. Trifoiul cu cinci sau șase foi aduce ghinion, însă trifoiul cu patru foi, luat ca amintire de Eva când a fost izgonită din Eden, îi conferă purtătorului noroc datorită rarității, unicității sale.

Tema norocului, corelată cu hornarul, potcoava, trifoiul cu patru foi, potențează vulnerabilitatea ființei umane în fața destinului.

¹ Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, Centrul Universitar Nord din Baia Mare, Departamentul de Filologie și Studii Culturale, Facultatea de Litere, Specializarea Etnologie.

Keywords: chimney sweeper, horseshoe, four-leaf clover, good luck, destiny, meanings.

Symbols of Good Luck – the Chimney Sweeper, the Horseshoe, the Four-Leaf Clover

Summary

The paper aims to highlight the impact of some symbols of good luck – the chimney sweeper, the horseshoe, the four-leaf clover, in the Romanian cultural space and in other cultural spaces. These symbols can be analyzed separately or can be correlated with the trinket (traditional talisman worn in honor of March 1th). The carrier, appealing to these symbols, has the certainty that he is under the guardianship of beneficial. In various cultural spaces it is believed that the above-mentioned symbols have the role of talisman, that attract and emanate a beneficial energy.

The chimney sweeper/the roofer, anticipating the danger, has access to the horizontal and vertical plane, becoming an intermediary between microcosm and macrocosm. The roofer has the power to rule with rigorousness over the fire. The chimney sweeper knows the mysteries of the ambivalent fire – consuming or purifying.

The horseshoe upright positioned brings good luck, while the horseshoe positioned downwards is meant to scatter the good luck. The horseshoe becomes a point of conjunction between beneficial and ill-fated, fearing even the Devil. It is believed that Ucigă-l Crucea (the Devil), being in need to shoe a hoof appealed to a blacksmith. Having a terrible pain, whenever he sees a horseshoe which is hanged up, he does not approach the respective place, being.

The three-leaf clover becomes a symbol of the Trinity, of the Holy Trinity, Saint Patrick's emblem. The five or six-leaf clover brings bad luck, but the four-leaf clover, taken as a reminder by Eva when she was banished out of Eden, gives the bearer good luck because of its rarity, uniqueness.

The theme of the good luck, correlated with the chimney sweeper, the horseshoe, the four-leaf clover, potentiates the vulnerability of the human being in front of the destiny.

Simboluri ale norocului – hornarul, potcoava, trifoilul cu patru foi

1. Introducere

Hornarul, potcoava, trifoilul cu patru foi reprezintă simboluri ale norocului atât în spațiul cultural românesc, cât și în alte spații culturale.

Conform *Dicționarului explicativ al limbii române*, termenul „noroc” (sl. *narokǔ*) este definit astfel: „1. Soartă, ursită, destin (favorabil) [...]. 2. Întâmplare neașteptată sau concurs de împrejurări favorabile care asigură reușita unei acțiuni, îndeplinirea unei dorințe etc.; șansă, baftă [...]. 3. Stare sufletească sau situație în care omul se simte fericit; fericire, bine, bunăstare”².

Perspectiva interdisciplinară subliniază multitudinea unghiurilor critice de abordare: etnologic, folcloric, lingvistic, mitologic etc. La nivel mitologic sesizăm complementaritatea principiilor masculin-feminin întruchipate de Fors și de Fortuna: „Cele două nume se împleteau în expresia *Fors Fortuna*, care a ajuns în cele din urmă să desemneze o singură divinitate, considerată în mod global, cu cele două aspecte – feminin și masculin”³. Fiecare împărat, fiecare cetate avea propria-i Fortuna (Panteonul roman)/Tihe (Panteonul grec): „Era înfățișată ținând în mâini Cornul Abundenței și o cârmă (deoarece ea «călăuzea» viața oamenilor), uneori în poziția șezând, alteori în picioare, cel mai adesea ca fiind oarbă”⁴.

Norocul interacționează nu doar cu simbolurile menționate anterior, ci și cu omul, cu soarta, cu proverbele, inclusiv cu anumite credințe și superstiții românești.

a. Soarta și norocul omului sunt conexe. Nu întâmplător sesizăm într-o paremie populară osmosa om-noroc: „Când se naște omul, se naște și norocul”. Albia vieții îl poartă pe om când în aval, când în amonte. Destinul, norocul omului se pot modifica de la o clipă la alta, de la o zi la alta: „Când norocu-și schimbă pasul,/N-aduce anul ce aduce ceasul”⁵. Proverbele pline de tâlc ale românilor, inserate în culegerea autorului George Muntean⁶, pot fi împărțite în câte trei grupe distincte:

a₁ Proverbe care exprimă un adevăr general: „Norocu-i după cum și-l face omul”; „Norocul nu stă în drum”; „Norocul câteodată ne caută pe noi, iar înțelepciunea trebuie căutată de noi mai mult ca pe o comoară”.

a₂ Proverbe care nu exprimă un adevăr general:

² *** *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ediția a II-a, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, București, Univers Enciclopedic, 1998, p. 699.

³ Pierre Grimal, *Dicționar de mitologie greacă și romană*, București, Editura Saeculum I. O., 2003, p. 197.

⁴ *Ibidem*.

⁵ George Muntean, *Proverbe românești*, București, Editura Minerva, 1984, p. 89.

⁶ *Ibidem*.

„Norocul s-a fudulit, căci trage numai la case mari”.

a₃ Proverbe metaforice: „Norocul dă lapte când mintea paște”; „Norocul dracului în casa popii”.

b. Credințele și superstițiile, asociate cu norocul, vizează anumite etape esențiale din viața omului, sărbători, simboluri avimorfe, sauomorfe, zoomorfe:

b₁ momentele tari din viața omului – naștere, căsătorie, moarte: „Copilul născut luna are noroc și viață îndelungată [...]. Copiii născuți duminica se țin norocoși [...]. Copilul care se naște în căiță va fi norocos. Acea căiță să se usuce și să se lege de gâtul copilului, din când în când fiind bună de deochi. Copilul născut în cămeșă [placentă] va fi foarte norocos [...]. Dacă în timpul nunții se încâlcește *peteala* [beteala] e semn că tinerii ce se căsătoresc vor avea noroc [...]. Colțurile batistelor mirilor nu se leagă ca să nu li se lege norocul. Dacă un mort în viață a fost norocos, membrii familiei lui îi iau măsura, pe care o țin în grinda casei, ca norocul să nu se depărteze de acea casă [...]. Să bagi de seamă cine moare în ziua când ți s-a născut copilul pentru că norocul lui va fi ca și al aceluia care a părăsit lumea [...]. Cine scaldă nouă morți, toată viața are noroc la căpătuială”⁷.

b₂ sărbători: „Dacă oul de la Paști îl păstrezi patruzeci de zile și în acest timp nu se strică e semn cu noroc [...]. Ca să ai noroc, să nu mănânci în Ajunul Crăciunului. În noaptea Ajunului de colind, cine vede cerul deschis la cântatul cocoșului și unde toacă în cer are noroc de bani și sănătate [...]. Fetele mari la Sf. Vasile pun pe pâraie punți cu busuioc, parale de argint, inele și fir roșu ca să-și ghicească norocul. În Ajunul Crăciunului, înainte de a gusta din grâul pregătit cu miere, se ia din el o lingură și se aruncă în *podeală* [tavan], crezându-se că apoi norocul se va ține de casă [...]. Cine postește în ajunul Bobotezei are noroc. La Lăsatul Secului de postul Paștelui nu este bine să se strângă masa, ci să se lase așa cum s-a mâncat la ea și cu oarecare bucate și vin, căci peste noapte vine norocul și mănâncă și el”⁸.

b₃ simboluri avimorfe: „Când cântă rândunica înainte de revărsarea zorilor în fața casei e semn de mult noroc. Se crede că la acele case care au rândunele și multe cuiburi de lăstuni va fi mult noroc [...]. Se crede că acea casă este cu noroc pe care-și fac cocostârcii cuib”⁹.

b₄ simboluri sauomorfe: „Să nu omori șarpele de casă că omori norocul [...]. Se crede că acea casă în ai cărei pereți se aude noaptea un sunet de tic-tac, care vine de la șarpele casei, e norocoasă”¹⁰.

b₅ simboluri zoomorfe: „Când vaca fată numai bouți e semn de noroc în gospodărie. Cine are noroc la porci are noroc la toate”¹¹.

Granița dintre noroc și ghinion este laxă: „Sara [Seara] nu e bine să dai foc din vatră

⁷ Irina Nicolau; Carmen Huluiță, *Credințe și superstiții românești după Artur Gorovei și Gh. F. Ciușanu*, București, Editura Humanitas, 2000, pp. 191-193.

⁸ *Ibidem*, pp. 191-192.

⁹ *Ibidem*, p. 193.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 193-194.

¹¹ *Ibidem*, p. 193.

vecinului sau oricui, precum și mălai, căci îți dai norocul [...]. Să nu săpunești când speli *țoșca* [traista] de vânătoare (dacă e de cânepă), că n-ai noroc la vânat. Se crede că nu aduce noroc a da cuiva în dar icoane sfinte. Din semințe, primăvara, să nu dai nimănui până ce nu vei pune tu întâi, că-ți dai norocul la roade și nu se face”¹². Norocul este antropomorfizat și diferă de la un om la altul. Conform unei povestiri, o bătrână trăia foarte bine. Fata care o slujea vroia să vadă cum arată norocul babei și norocul ei. Povățuită de bătrână, fata s-a dus la câmp cu mâncare: „Norocul babei s-a pus să mănânce, dar de unde mânca, la loc creștea [...]. A venit și norocul fetei, dar uscat, nu ud ca al babei, s-a pus la mâncare și a mâncat totul. Ba la urmă încă i-a zis: «Mâine să-mi aduci mai mult, când vei veni!» și s-a culcat [...].

– Da’ oare de ce nu-i și norocul meu ca al d-tale?

– C-așa a rânduit Dumnezeu, pentru fiecare altfel”¹³.

Hornarul, trifoilul cu patru foi, potcoava, din cele mai vechi timpuri, indiferent de mediul urban sau rural, au fost simboluri ale norocului: „Se crede că acela care află un trifoi cu patru sau mai multe frunze e norocos”¹⁴; „Potcoava găsită se bate deasupra ușii prăvăliei pentru că aduce noroc și mușterii”¹⁵.

2. Simboluri aflate sub tutela norocului – hornarul, potcoava, trifoilul cu patru foi

Hornarul, potcoava, trifoilul cu patru foi sunt simboluri ale norocului care pot fi analizate separat sau în tandem cu mărtisorul¹⁶. Majoritatea simbolurilor sunt duale sau polivalente: „orice simbol e susceptibil de cel puțin două interpretări opuse care trebuie să se unească pentru a obține sensul lui complet”¹⁷.

c₁ Hornarul este un simbol al norocului. Coșarul sau hornarul intră în contact direct cu anumite binarități: foc distrugător-foc purificator, materie-spirit, întuneric-lumină, moarte-renaștere. Focul emană căldură, flacări, lumină. Focul este una dintre stihiile pământului : „Simbolizează viața, puterea creatoare, pasiunea, dragostea, purificarea, dar și puterea distructivă”¹⁸. Focul apare în mai multe ipostaze: poate fi corelat cu un zeu, cu

¹² *Ibidem*, p. 194.

¹³ Elena Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român. Adunate și așezate în ordine mitologică*, vol. I, București, Editura Saeculum Vizual, 2008, p. 193.

¹⁴ Irina Nicolau; Carmen Huluiță, *op. cit.*, p. 194.

¹⁵ *Ibidem*, p. 195.

¹⁶ Vezi despre mărtisorul corelat cu timpul, sănătatea, iubirea, belșugul, norocul, istoria, ontologicul, religia etc. la Delia-Anamaria Răchișan, în *Istoricul și estetica mărtisorului românesc din cele mai vechi timpuri până în prezent*, Cluj-Napoca, Editura Mega, Editura Argonaut, 2017, pp. 98-105.

¹⁷ Luc Benoist, *Semne, simboluri, mituri*, traducere de Smaranda Bădiliță, București, Humanitas, 1995, p. 50.

¹⁸ Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Timișoara, Editura Amarcord, 1994, p. 63.

iubirea (focul lăuntric), cu praxis-ul ritualic, cu sărbătorile (focul din vatra casei, focul viu). În diverse culturi, Soarele devine un astru personificat, un zeu al focului, o divinitate solară: Sabazios (traci); Ra, Horus, Osiris (egipteni); Agni (indieni); Helios (greci); Sol (romani)¹⁹.

Cărbunele neaprinș, jăratecul, tăciunele, cenușa sunt un produs al focului la care are acces hornarul. Prin intermediul hornarului/prin intermediul unei scânteii, aceste elemente se pot (re)aprinde, iar viața poate renaște la un alt nivel spiritual: „Bucata de lemn arsă parțial (tăciunele) este simbolul focului ascuns [...]. Un cărbune aprins (jăratecul) e simbolul forței materiale sau spirituale care arde fără flacără și fără explozie. Cărbunele negru neaprinș este semnul virtualității [...]. Cenușa poate acoperi un foc mocnit, ce poate să se reaprindă”²⁰. Hornul este sediul elementelor menționate anterior, un *axis mundi*, un intermediar între om și țăriile cerului. Sesizăm că sacralitatea vetrei și hornului este corelată cu riturile de trecere (înmormântarea, nunta): „El leagă vatra – sediul spiritelor strămoșilor, cu cerul, prin focul și fumul ce se ridică din vatră, este, totodată, poarta principală de pătrundere a spiritelor casei și tuturor influențelor cerești”²¹; „Mireasa, intrând în casa mirelui, trebuia să îmbuneze sufletele strămoșilor, ea atingea cu mâna ori strângea în brațe cuptorul sau arunca în focul vetrei o bucată de pâine unsă cu miere”²². Hotarul dintre sacru și profan este fragil: Nu întâmplător, Zburătorul, denumit *ceas rău, lipitură*, provoacă dezechilibru, aderă spre iubirea pătimasă, nu preferă iubirea curată și statornicia, precum Dragobete: „Zburătorul vizitează femeia cuprinsă de dor, intrând pe horn”²³. Pornim de la premisa că sacralitatea hornului, dacă este augmentată de voința ființei umane, anulează profanul. Sacralitatea devine punct de conjuncție între horn și hornar. Între hornar și horn se stabilește o osmoză puternică: „Sacralitatea hornului a fost transferată și asupra hornarului, căruia i se atribuie însușiri și puteri magice”²⁴. Fumul care iese din horn este învăluit de mister: alungă spiritele necurate; este un simbol purificator; este negru, o invenție a Necuratului; devine liant între universul htonian și universul celest; reprezintă un omagiu adus divinității²⁵. Scara, asociată cu hornarul, generează o dialectică a contrariilor care se armonizează: ascendent-descendent, cer-pământ, jos-sus, întuneric-lumină, stagnare-urcare etc.

Hornarul emană mister: „Originea acestui simbolism este necunoscută”²⁶. Hornarul devine un simbol al norocului. Funcționează ca o amuletă purtătoare de noroc. În spațiul cultural românesc, hornarul interacționează cu măștișorul. Hornarul poate fi aninat de șnurul bicolor al măștișorului și poate fi purtat la piept, la gât, la mână. Indiferent din ce

¹⁹ Vezi detalii despre Soare, mitul și umanul mitizat la Delia-Anamaria Răchișan, în *Mitologia românească și estetica artei tradiționale din Maramureș*, București, Editura Academiei Române, 2015, pp. 58-66.

²⁰ Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, ed. cit., pp. 32-34.

²¹ *Ibidem*, p. 74.

²² *Ibidem*, p. 198.

²³ *Ibidem*, p. 74.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, p. 66.

²⁶ Clare Gibson, *Semne & simboluri*, Oradea, Editura Aquila '93, 1998, p. 146.

material/metal este confecționat (ață, lână, mărgelă, cauciuc, aur, argint etc.), obiectul respectiv (hornarul) este de bun augur – protejează purtătorul, îi conferă noroc (foto 1a, 1b, 1c, 1d). Atât măștișorul tradițional (hornar confecționat manual din ață, din mărgelă), cât și hornarul aflat sub tutela *kitsch-ului* (hornar realizat din cauciuc) stă sub apanajul norocului.

c₂ Potcoava de cal este aducătoare de noroc doar dacă este purtată sau aninată în sus. În caz contrar, dacă este poziționată în jos, norocul nu se apropie de locul, de persoana respectivă: „Potcoavele de cal găsite se bat în prag ca să vie [să vină] norocul la casă (Muntenia) [...]. Când găsești potcoavă întreagă să o bați în prag și de câte ori vei bate potcoava cu piciorul, de atâtea ori îl bați pe dușman în cap”²⁷. Potcoava acroșată, în jos, de șnurul îngemănat al măștișorului atrage ghinionul, nu norocul (foto 2a).

Se crede că Diavolul și-a potcovit copita la un fierar, însă a avut parte de dureri cumplite: „Sf. Dunstan i-a îndeplinit cerința, dar i-a cauzat Satanei o durere atât de îngrozitoare, încât a promis să nu intre niciodată acolo unde vede o potcoavă”²⁸. Potcoava, fiind din fier, trebuie corelată cu zeul Marte, dușmanul lui Saturn (ocrotitor al vrăjitoarelor). Conform legendelor, se crede că vrăjitoarele (în alte spații culturale) se feresc de cai, de potcoave: „vrăjitoarele călăreau măturile, deoarece le era frică de cai”²⁹. Extrapolând, în spațiul cultural românesc, strigoi/strigoaicele vin călare pe *meliță* [unealtă de lemn folosită, în trecut, pentru a curăța cânepa, inul]. Potcoava, fiind în formă de semilună, este un simbol al fertilității. La nivel simbolic, în ambele ipostaze, potcoava poate fi asociată cu zeul ambivalent Marte: pe de o parte, zeu al războiului; pe de altă parte, zeu al fertilității, protector al căsătoriilor, divinitate a vegetației.

Extrapolând, într-o altă ordine de idei, întâlnim oul potcovit. Oul potcovit reprezenta, în trecut, o probă de inițiere prin care ucenicul, care timp de un an lucrând la un fierar, la un moment dat urma să își etaleze priceperea. Dacă reușea să finalizeze oul potcovit (se folosea un ou de găină, nu de găscă), omul respectiv devenea fierar. În caz contrar, încă un an lucra gratuit ca ucenic. Se respectau toate etapele: oul de găină era golit de conținut, se confecționa potcoava, se realizau inciziile – o potcoavă are opt-zece incizii, în funcție de mărimea copitei, în vârful copitei nu se bate cui³⁰. Fărcaș Dumitru Felician din Unguraș (județul Maramureș), dând dovadă de dexteritate, de talent realizează, în prezent ouă potcovite (foto 2b).

Fierul, în calitate de dar al pământului era corelat cu sacralitatea, cu praxis-ul ritualic: „în obiceiuri și practici magice, fierul și-a păstrat atributele sacrale inițiale, contra supranaturalului malefic, dar unele obiecte de fier au fost adoptate de vrăjitori, ca anexe în

²⁷ Elena Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român. Adunate și așezate în ordine mitologică*, vol. II, București, Editura Saeculum Vizual, 2008, p. 137.

²⁸ Clare Gibson, *op. cit.*, p. 146.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Vezi Documentarul Etnologic – Tradiție și inovație. Ouă potcovite – Unguraș (Maramureș), Realizator: Delie-Anamaria Răchișan, Intervievat: Fărcaș Dumitru Felician, 28 aprilie 2014.

practicile lor malefice”³¹. Fierarii erau indispensabili în mediul rural. Aceștia confecționau uneltele agricole. Luna Faur/Făurar/Februar este denumirea populară, luna consacrată fierarilor: „Nici *făurar* și nici *faur* nu pun probleme deosebite în privința etimologiei. Primul provine din lat. *Febr(u)aris (mensis)* «luna februarie» (luna purificărilor, ultima a vechiului calendar roman). Cel de-al doilea reprezintă un derivat regresiv al celui dintâi, favorizat de apropierea între denumirea unei luni, *făurar*, cu activități specifice de pregătire a uneltelor agricole, dar și cu anumite rigori climatice, determinând apariția unor forme și alcătuirii de gheață asemănătoare cu cele metalice, produse de meșteri, și cuvântul *faur* «meșter prelucrător de metale», ulterior «fierar» lat. *faber (ferrarius)*, căruia i-a corespuns v. dr. *faur de fier*. La rândul său, *făuroaie* este, firește, un derivat al lui *faur* (+ suf. -*oaie*)”³². Fierarii erau respectați în satele românești: „De aceea, găsierea unui obiect de fier era pretutindeni considerată un semn «de noroc», iar de unii le-a fost atribuită chiar puterea aducerii lui, cum era în cazul potcoavelor animalelor de tracțiune”³³.

Potcoava, indiferent de spațiul cultural, stă sub tutela norocului.

c3 Trifoiul cu patru foi este un simbol al norocului.

În mod normal, trifoiul are trei frunze. Enumerăm, în acest sens, câteva specii de trifoi: Trifoiul alb târâtor (*Trifolium repens*, fam. *Fabaceae/Leguminosae*), Trifoiul frăguță (*Trifolium fragiferum*, fam. *Fabaceae/Leguminosae*), Trifoiul hibrid (*Trifolium hybridum*, fam. *Fabaceae/Leguminosae*), Trifoiul roșu (*Trifolium pratense*, fam. *Fabaceae/Leguminosae*), Trifoiușul (*Trifolium campestre* Schreb, fam. *Fabaceae/Leguminosae*). Trifoiul cu trei foi, indiferent de specie, are o funcție utilitară, curativă, terapeutică. Menționăm câteva exemple:

Trifoiul alb târâtor (*Trifolium repens*, fam. *Fabaceae/Leguminosae*) tratează răceala, durerile gastrointestinale, leucoreea: „Din flori se făcea un ceai contra durerilor de stomac. Planta întregă se folosea pentru poală albă. În ținutul Năsăudului se fierbea în vin, cu flori de mălin alb și flori albe, și se bea dimineața înainte de prânz”³⁴.

Trifoiul frăguță (*Trifolium fragiferum*, fam. *Fabaceae/Leguminosae*) este răspândit în Europa și în Asia (engl. *trefoil*, fr. *tréfle*, germ. *ackerklee*). Trifoiul cu trei foi se aseamănă cu frunzele de fragă, în special când este realizat manual pe post de mărtișor (foto 3a).

Trifoiul hibrid (*Trifolium hybridum*, fam. *Fabaceae/Leguminosae*) cunoaște diverse denumiri regionale: „coada mâței, cotocei, trifoi bun”³⁵.

Trifoiul roșu (*Trifolium pratense*, fam. *Fabaceae/Leguminosae*) are funcție curativă: „Ceaiul din flori se lua contra tusei. Se mai punea în băile contra reumatismului”³⁶.

³¹ Valer Butură, *Cultură spirituală românească*, București, Editura Minerva, 1992, p. 146.

³² Doru Mihăescu, *Contribuții etimologice și lexicale*, București, Editura Academiei Române, 2005, p. 57.

³³ Valer Butură, *Cultură spirituală românească*, ed. cit., p. 147.

³⁴ Valer Butură, *Enciclopedie de etnobotanică românească*, *Enciclopedie de etnobotanică românească*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 236.

³⁵ Constantin Pârvu, *Enciclopedia plantelor. Plante din Flora României*, vol. IV, Pi-Z, București, Editura Tehnica, 2005, p. 708.

³⁶ Valer Butură, *Enciclopedie de etnobotanică românească*, ed. cit., p. 236.

Trifoiușul (*Trifolium campestre* Schreb, fam. *Fabaceae/Leguminosae*) are flori galbene combate tusea, răceala, durerile abdominale, „mărina” [menstruația dureroasă], „mătricea” [reumatismul în Transilvania și Maramureș; crampe, colici intestinale la nou-născuți, la copiii mici]: „Ceaiul din tulpinile florifere se lua contra tusei și a răcelii. Fierțe în apă ori plămădite în horincă se foloseau contra diareii. În ținutul Neamțului era foarte căutat la femei, fiind întrebuințat de «mătrice» și contra durerilor ce însoțesc menstruația, numită și «mărină de fire», de aceea se numește și «buruiană de mărină». Planta se culegea la Mărină (17 iulie), se usca și se păstra peste an. Femeilor care sufereau de «mărină» și bărbaților care aveau dureri abdominale li se dădea decoctul plantei, în care se puneau și «humă de mărină», adusă în aceeași zi. Cu restul argilos ce rămânea în ulcica în care se fierbea, se făceau turtițe, care se aplicau pe locul dureros»³⁷.

În spațiul cultural irlandez, trifoiul cu trei foi este un simbol al Sfântului Patrick, începând cu secolul al V-lea, emblema Sfintei Treimi – Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt: „În comunitățile irlandeze, în 17 martie, ziua Sfântului Patrik se poartă trifoiul (sau îmbrăcăminte și podoabe verzi)”³⁸. În arta creștină întrezărim aceeași semnificație: „În arta creștină, formele trifoidale, arcele trilobate care ne amintesc de eleganța celor trei frunze de trifoi așezate pe același pețiol, specifice treflei, simbolizează Trinitatea”³⁹. Trifoiul cu trei foi are un status aparte în Irlanda: „irlandezii din Evul Mediu, în timpul perioadelor de foamete, se hrăneau cu trifoi, rămânând astfel în istorie ca popor mâncător de trifoi. În ziua sărbătorii de Sfântul Patrick, irlandezii poartă la pălărie un trifoi, iar la sfârșitul zilei, pun planta în paharul cu *grog* [băutură, preparată din coniac, rachiu sau rom, lungită cu apă fierbinte, îndulcită cu zahăr, aseasonată cu o felie de lămâie, consumată caldă]. După ce beau ultima înghițitură din acel pahar, trifoiul trebuie aruncat peste umărul stâng, spre a avea noroc [...]. O altă legendă spune că trifoiul alb cu trei frunze ar fi fost asociat mișcării de rebeliune a irlandezilor împotriva coroanei, membrii grupului recunoscându-se între ei prin acest simbol. Când erau prinși cu trifoiul asupra lor, erau condamnați la moarte. De aceea se spune că un adevărat și neînfricat irlandez poartă trifoiul alb cu trei frunze la vedere”⁴⁰.

Extrapolând, în ziua de 17 martie, în spațiul cultural românesc, se sărbătorește Alexiile. Sărbătoarea are o serie de denumiri regionale (*Alexe boje, Alexă cel cald, Alexiile, Alexiile – Corn înflorit, Moș Alexe, Sfântul Alexie, omul lui Dumnezeu cel cald, Teple Alexie; Alexâie, Ziua Șarpelui, Ziua Peștelui, Retezatul Stupilor*), sărbătoarea nu are legătură cu trifoiul.

Trifoiul cu patru foi este extrem de rar, probabil a apărut o frunză în plus din pricina unor mutații genetice. Se crede că posesorul unui astfel de trifoi devine norocos. Se presupune că inclusiv Eva ar fi luat din Rai un trifoi cu patru foi: „după izgonirea ei din

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Clare Gibson, *Semne & simboluri*, ed. cit., p. 54.

³⁹ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, vol. 3, P-Z, București, Editura Artemis, 1995, p. 367.

⁴⁰ <http://www.ziarulnatiunea.ro/2015/06/19/un-simbol-ancestral-geto-dac-trifoiul-cu-patru-foi/>, Accesare site: 27 aprilie 2018.

Paradis, a luat unul ca amintire din grădina Edenului”⁴¹. Conform legendelor irlandeze, trifoiul cu patru foi ar fi fost descoperit de însuși Sfântul Patrick: „Atunci când cineva găsea un trifoi cu patru frunze, se spunea că, pe lângă trinitate, a fost binecuvântat și cu Harul lui Dumnezeu, simbolizat de cea de a patra frunză”⁴². Trifoiul cu patru foi poate fi corelat cu anumite categorii folclorice (basmе, legende, proverbe etc.), cu măștișoarele care au ca temă norocul, cu superștițiile, cu logo-urile unor firme, cu jocurile de noroc. Trifoiul cu patru foi este recunoscut în întreaga lume ca simbol al norocului: „În Egiptul antic, atunci când un cuplu se căsătorea, i se oferea în mod tradițional un trifoi cu patru foi, ca o binecuvântare a unirii lor și ca simbol al iubirii lor nemuritoare. Preoții druizi au folosit trifoiul cu patru foi pentru vindecarea bolnavilor, în ritualuri de cult și pentru îndepărtarea spiritelor rele [...]. În Evul Mediu, copiii credeau că dacă găsesc acest trifoi, vor putea vedea zâne”⁴³.

În vise, trifoiul verde cu patru foi este un simbol al abundenței: „A vedea un trifoi cu patru foi în vise reprezintă noroc și fericire. Cele patru foi simbolizează faimă, bogăție, sănătate și dragoste. Trifoiul cu patru foi în vise semnifică noroc pe plan financiar sau social”⁴⁴.

Se crede că trifoiul cu patru foi, denumit și *Floarea Scut* (aluzie la scutul lui Decebal) este un simbol vechi de 2000 de ani (foto 3b) și poate fi corelat cu geto-dacii: „Trifoiul cu patru foi era cunoscut de acum 2000 de ani pe aceste meleaguri ca simbol regal geto-dac și era reprezentat pe scutul marilor conducători ai acestui popor viteaz. La Roma (Italia), pe Columna lui Traian, regele Decebal apare purtând un astfel de scut. În *Muzeul* din localitatea Adamclisi (România), cel care a fost construit ca un *Lapidarium* și adăpostește originalele elementelor arheologice aflate în zona monumentului Tropaeum Traiani, se află și originalul statuii – trofeu. Privind atent statuia trofeului, aceasta are sub subțioara dreaptă imaginea unui dac ce stă liniștit, așezat, fiind protejat de Divinitatea aflată la partea superioară. Cu mâna dreaptă ridicată, el parcă închină o cupă (rhiton) zeului ce-l protejează. Chiar spatele pare a-i fi protejat de un scut, iar partea de jos pe care stă este plină de simbolul regal geto-dac al *Trifoiului cu patru foi*, alăturat simbolului *Pomul Vieții* [...]. Pe cupola mausoleului mormânt al Regelui trac-odris Seuthes III de la Kazanlak (Bulgaria), apare simbolul *Trifoiului cu patru foi*, dar colorat în roșu, galben și albastru, ca și tricolorul nostru din ziua de astăzi.”⁴⁵.

Cărțile de joc au ca simbol trefla/trifoiul: „Trefla (sau trifoiul) este neagră și alături de Pică reprezintă toamna, iarna, noaptea și întunericul [...] trefla înseamnă foc, energie și voință, precum și bogăție, muncă și noroc. Regele de treflă este legat de Zeus, dama de

⁴¹ *Ibidem*, p. 146.

⁴² <http://www.ziarulnatiunea.ro/2015/06/19/un-simbol-ancestral-geto-dac-trifoiul-cu-patru-foi/>, Accesare site: 27 aprilie 2018.

⁴³ <http://www.ziarulnatiunea.ro/2015/06/19/un-simbol-ancestral-geto-dac-trifoiul-cu-patru-foi/>, Accesare site: 27 aprilie 2018.

⁴⁴ <https://www.visele.ro/cauta.php?vis=Trifoi>, Accesare site: 28 aprilie 2018.

⁴⁵ <http://www.ziarulnatiunea.ro/2015/06/19/un-simbol-ancestral-geto-dac-trifoiul-cu-patru-foi/>, Accesare site: 27 aprilie 2018.

Hera și valetul de Apollo. La ghicitul în cărți, trefla reprezintă, în general, fericirea”⁴⁶.

Trifoiul cu patru foi, asociat cu măștișorul, aduce noroc purtătorului, indiferent dacă este realizat manual sau nu (foto 3c, 3d).

Trifoiul cu patru foi are puterea unui talisman: readuce starea de sănătate, abundența, alungă, anihilează ghinionul. Se crede că Abraham Lincoln și Napoleon Bonaparte erau superstițioși, se spune că purtau aproape întotdeauna un trifoi cu patru foi asupra lor: „Se spune că Abraham Lincoln avea zilnic un astfel de trifoi asupra lui, dar l-a uitat acasă tocmai în ziua în care a fost asasinat. Napoleon Bonaparte a scăpat de la moarte datorită unui trifoi. Aplecându-se să culeagă planta norocoasă, glonțul nu l-a nimerit. Cine are un trifoi cu patru foi în casă, va fi ferit de vrăji și duhuri malefice”⁴⁷.

Raportându-ne la superstiții, legende, semnificații, trifoiul cu patru foi devine un garant al norocului care oferă ființei umane fericire, stabilitate.

3. Concluzii

Hornarul, potcoava, trifoiul cu patru foi, în calitate de simboluri ale norocului, reprezintă niște universalii. Indiferent de regiunea țării, de spațiul cultural, aceste simboluri ambivalente au puterea unui talisman. Puritate corect, simboluri menționate anterior, stând sub tutela norocului, atrag abundența, fastul. Perspectiva interdisciplinară (etnologie, folclor, lingvistică, mitologie, religie), interacțiunea norocului cu alte categorii folclorice (proverbe, legende), cu momentele esențiale din viața omului (căsătorie, moarte), cu sărbătorile, cu superstițiile subliniază complexitatea temei.

⁴⁶ Clare Gibson, *Semne & simboluri*, ed. cit., p. 79.

⁴⁷ <http://www.ziarulnatiunea.ro/2015/06/19/un-simbol-ancestral-geto-dac-trifoiul-cu-patru-foi/>, Accesare site: 27 aprilie 2018.

ANEXA FOTO – fotografii realizate de Delia-Anamaria Răchișan

Foto 1a: Mărțișor cu hornar realizat manual cu acul și cu ața de cusut, Autor: Rodica Belea – Timișoara, Arhivă personală, 2018

Foto 1b: Mărțișor cu coșar realizat manual din mărgeluțe, Arhivă personală, Baia Mare – Maramureș, 2018

Foto 1c: Mărțișor cu hornar din fibre vegetale, Arhivă personală, Baia Mare – Maramureș, 2018.

Foto 1d: Mărțișor cu coșar realizat din cauciuc, Arhivă personală, Baia Mare – Maramureș, 2018.

Foto 2a: Mărțișor cu potcoavă poziționată greșit, Arhivă personală, Baia Mare – Maramureș, 2018.

Foto 2b: Ouă potcovite, Autor: Fărcaș Dumitru-Felician, Unguraș – Maramureș, Arhivă personală, 2018.

Foto 3b: Scutul lui Decebal cu trifoi cu patru foi / cu Floarea Scut, Preluare foto: <http://www.ziarulnatiunea.ro/2015/06/19/un-simbol-ancestral-geto-dac-trifoiul-cu-patru-foi/>, Accesare site: 27 aprilie 2018.

Foto 3a: Mărțișor cu trifoi cu trei foi realizat manual, Autor: Rodica Belea – Timișoara, Arhivă personală, 2018.

Bibliografie

- ****Dicționarul explicativ al limbii române*, Ediția a II-a, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, București, Univers Enciclopedic, 1998.
- Benoist, Luc**, *Semne, simboluri, mituri*, traducere de Smaranda Bădiliță, București, Humanitas, 1995.
- Butură, Valer**, *Cultură spirituală românească*, București, Editura Minerva, 1992.
- Butură, Valer**, *Enciclopedie de etnobotanică românească*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979.
- Chevalier, Jean; Gheerbrant, Alain**, *Dicționar de simboluri*, vol. 3, P-Z, București, Editura Artemis, 1995.
- Evseev, Ivan**, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Timișoara, Editura Amarcord, 1994.
- Gibson, Clare**, *Semne & simboluri*, Oradea, Editura Aquila '93, 1998.
- Grimal, Pierre**, *Dicționar de mitologie greacă și romană*, București, Editura Saeculum I. O., 2003.
- Mihăescu, Doru**, *Contribuții etimologice și lexicale*, București, Editura Academiei Române, 2005.
- Muntean, George**, *Proverbe românești*, București, Editura Minerva, 1984.
- Nicolau, Irina; Huluiță, Carmen**, *Credințe și superstiții românești după Artur Gorovei și Gh. F. Ciaușanu*, București, Editura Humanitas, 2000.
- Niculiță-Voronca, Elena**, *Datinile și credințele poporului român. Adunate și așezate în ordine mitologică*, vol. I-II, București, Editura Saeculum Vizual, 2008.
- Pârvu, Constantin**, *Enciclopedia plantelor. Plante din Flora României*, vol. IV, Pi-Z, București, Editura Tehnica, 2005.
- Răchișan, Delia-Anamaria**, *Istoricul și estetica măștișorului românesc din cele mai vechi timpuri până în prezent*, Cluj-Napoca, Ed. Mega, Ed. Argonaut, 2017.

Răchișan, Delia-Anamaria, *Mitologia românească și estetica artei tradiționale din Maramureș*, București, Editura Academiei Române, 2015.

Răchișan, Delia-Anamaria, Documentarul Etnologic – Tradiție și inovație. Ouă potcovite – Unguraș (Maramureș), Realizator: Delia-Anamaria Răchișan, Intervievat: Fărcaș Dumitru Felician, 28 aprilie 2014.

Webografie

<http://www.ziarulnatiunea.ro/2015/06/19/un-simbol-ancestral-geto-dac-trifoiul-cu-patru-foi/>, Accesare site: 27 aprilie 2018.

<https://www.visele.ro/cauta.php?vis=Trifoi>, Accesare site: 28 aprilie 2018.